

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN OKUL DIŞI ZAMAN KULLANIMLARI: DEĞİŞKEN VE BİREY MERKEZLİ BİR YAKLAŞIM*

Asil Ali ÖZDOĞRU**

Gönderim Tarihi: 20.11.2020 - Kabul Tarihi: 12.03.2021

Özdoğru, A. A. (2021). Lise öğrencilerinin okul dışı zaman kullanımları: Değişken ve birey merkezli bir yaklaşım. *Etkileşim*, 7, 12-30. doi: 10.32739/etkilesim.2021.7.116

Bu çalışma araştırma ve yayın etiğine uygun olarak gerçekteŐirilmiŐtir.

Öz

Çocuk ve ergenlerin gelişiminde okul ve aileye ek olarak okul dışı zaman bağlamı önemli fırsatlar sunabilmektedir. Öğrencilerin okul dışı zaman kullanımının daha iyi incelenbilmesi için aktivite çeşitliliği, yoğunluğu ve profillerinin araştırılması gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı, lise öğrencileri arasındaki farklı zaman kullanım profillerini değişken merkezli tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra birey merkezli kümeleme analizi yoluyla ortaya çıkarmaktır. Çalışmaya İstanbul'daki bir devlet lisesinin ikinci ve üçüncü sınıflarında öğrenim gören 93 kız ve 87 erkek, toplam 180 öğrenci katılmıŐtır. Öğrencilere, araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu ile zaman kullanım anketi uygulanmıştır. Ortalama zaman kullanım değerlerine göre haftalık toplam zaman içerisinde en yüksek ortalamaya sahip ilk üç aktivite sırasıyla (1) internet veya sosyal medya kullanmak, (2) ders çalışmak ve (3) televizyon izlemek şeklinde gözlenmiştir. Öğrencilerin aktivitelere ayırdıkları zaman, haftanın günü, cinsiyet, sınıf, akademik başarı ve aile gelir durumu ile iliŐkilidir. Öğrencilerin zaman kullanımlarına göre üç farklı profil ortaya çıkmıŐtır ve bu profiller cinsiyet, sınıf ve akademik başarı açısından farklılaşmaktadır. Sonuçlar öğrencilerin gelişiminde önemli bir yer tutan okul dışı zaman bağlamının daha yakından ve derinlikli incelenmesinin ve değerlendirilmesinin gerekliliğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: lise öğrencileri, okul dışı zaman, serbest zaman, kümeleme analizi.

* Bu çalışmanın önceki bir sürümü 2018 yılında 20. Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Doçent Doktor, Üsküdar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
asil.ozdogru@uskudar.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4273-9394

OUT-OF-SCHOOL TIME USES OF HIGH SCHOOL STUDENTS: A VARIABLE- AND PERSON-CENTERED APPROACH*

Asil Ali ÖZDOĞRU**

Received: 20.11.2020 - Accepted: 12.03.2021

Özdoğan, A. A. (2021). Lise öğrencilerinin okul dışı zaman kullanımları: Değişken ve birey merkezli bir yaklaşım. *Etkileşim*, 7, 12-30. doi: 10.32739/etkileşim.2021.7.116

This study complies with research and publication ethics.

Abstract

In addition to school and family, out-of-school time context can provide important opportunities in the development of children and adolescents. In order to examine the students' use of out-of-school time better, activity diversity, intensity, and profiles should be studied. The aim of this study is to identify different time use profiles among high school students through person-centered cluster analysis as well as variable-centered descriptive statistics. A total of 180 students, 93 female and 87 male, from the tenth and eleventh grades of a public high school in İstanbul participated in the study. A personal information form and a time use questionnaire prepared by the researcher were administered to the students. According to average time use, the first three activities with the highest values in weekly total time were (1) using internet or social media, (2) studying, and (3) watching television. The time that students devote to the activities was related to the day of the week, gender, grade level, academic achievement, and family income. Three different profiles emerged as a result of time use of the students and these profiles differed in terms of gender, grade level, and academic achievement. The results indicate the need for a closer and in-depth examination and evaluation of the out-of-school time context, which plays an important role in the development of students.

Keywords: high school students, out-of-school time, free time, cluster analysis.

**A previous version of this study was presented as an oral presentation at the 20th International Congress on Psychological Counseling and Guidance in 2018.*

** Associate Professor/PhD, Üsküdar University, Faculty of Humanity and Social Sciences, asil.ozdogru@uskudar.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4273-9394

Giriş

Çocuk ve ergenlerin gelişiminde okul ve aileye ek olarak okul dışı zaman bağlamı önemli fırsatlar sunabilmektedir. Öğrencilerin okul dışı zaman kullanımının daha iyi incelenebilmesi için aktivite çeşitliliği, yoğunluğu ve profillerinin araştırılması gerekmektedir. Türkiye’de öğrencilerin zaman kullanımı hakkında yapılan araştırmalarda genelde tanımlayıcı analizler kullanılırken benzer aktivite profillerine sahip öğrencileri ayırt edecek analizlerin çok fazla uygulanmadığı görülmüştür. Ergenlik döneminde kimlik gelişimi ve akran ilişkilerinin önem kazanmasıyla lise öğrencilerinin aktivite profilleri farklı özellikler sergileyebilmektedir. Bu çalışmanın amacı da lise öğrencileri arasındaki farklı zaman kullanım profillerini ve ilişkili özellikleri tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra çok değişkenli istatistikler yoluyla ortaya çıkarmaktır.

Okul dışı zaman (*out-of-school time*) bireylerin okul saatleri dışındaki serbest zamanlarıdır. Serbest zaman (*free time*) eğitim ya da çalışma dışı zamana karşılık gelirken, boş zaman (*leisure time*) ise tüm zorunluluklardan bağımsız şekilde değerlendirilebilen bir zamanı işaret etmektedir (Karaküçük, 2008). Boş zaman konusu sosyoloji, iktisat, turizm gibi birçok alanda farklı kuram ve yaklaşımlarla ele alınmaktadır (Aytaç, 2002). Alanyazında bu konu, serbest zaman, boş zaman ve özgür zaman gibi farklı adlarla ve birbirinin yerine kullanılarak da irdelenmiştir. Aktivite, faaliyet ve etkinlik kelimeleri de birbirinin yerine kullanılmakla beraber farklı olgulara işaret edebilmektedir. Etkinlik daha çok planlı bir organizasyon anlamıyla, faaliyet ise daha çok çalışma ve uğraş anlamında kullanılabildiğinden, bu çalışmada daha geniş anlamıyla aktivite tercih edilmiş fakat atıf yapılan çalışmalarda kullanılanı da sadık kalınmıştır.

Öğrencilerin okul dışı zaman aktiviteleri eğitim ve psikoloji yazınında farklı yönleriyle ele alınmaktadır. Bevan’ın (2017) tanımıyla okul dışı zaman, okul çağındaki çocuk ve gençlerin okulda bulunmadığı saat, hafta ve ayları ifade etmektedir. Öğrenme bağlamı olarak okul dışı zaman; öğrencilere günlük yaşantılarında, öz-yönetimli uğraşlarında ya da yapılandırılmış ve gözetimli programlarda öğrenme ve gelişim olanakları sunmaktadır. Okul dışı zamanda öğrenme okuldakinden farklı olarak kamusal bir zorunluluk, eğitsel bir standart ya da denetim içermemekle beraber bu ortamlara katılım genelde sosyal ilişki ve ağların kullanılmasıyla gerçekleşmektedir.

Rehberlik ve psikolojik danışmada eğitsel rehberlik hizmetleri çerçevesinde ele alınan okul dışı (serbest) zamanın değerlendirilmesi öğrencilerin eğitimi ve gelişimi için büyük önem arz etmektedir. Okul dışı zaman, öğrencilerin günlük yaşamında okulda geçirdikleri zamandan çok daha fazla yer alırken, okuldaki öğrenmelerini destekleyici ve tamamlayıcı sürekli öğrenme imkânları sunabilmektedir (National Research Council, 2000). Okul dışı zamanda sunulan organize aktivite ve programların çocuk ve gençlerin fiziksel, bilişsel ve sosyoduygusal gelişimini destekleyici etkilere sahip olduğu görülmüştür (Mahoney vd. 2005). Öte yandan öğrencinin gözetimsiz şekilde tamamen serbest bırakıldığı ya da fazla miktarda organize aktiviteye maruz bırakıldığı zaman kullanım

biçimlerinin de olumsuz sonuçlarına dikkat çekilmektedir (Elkind, 2006; Lord ve Mahoney, 2007).

Yapılan çalışmalarda farklı aktivite tür ve düzeylerinin öğrencilerin gelişimlerine etkisi incelenmiştir. Avustralyalı lise öğrencilerinde, sosyal ağ kullanımının akademik başarıyı düşürdüğü, çevrim içi oyun oynamanın ise başarıyı arttırdığı bulunmuştur (Posso, 2016). Avrupa'dan yedi ülkenin 14-17 yaş arası gençleri hakkında yapılan bir çalışmada da artan internet ve sosyal medya kullanım sürelerinin siber mağduriyetle ilişkili olduğu görülmüştür (Athanasidou vd. 2018). Finlandyalı lise öğrencileri ve geç yetişkinlerde fiziksel aktivite ve spor katılımı ile akademik başarı arasında pozitif ilişki olduğu görülmüştür (Aaltonen vd. 2016). Türkiye'de lise öğrencileriyle yapılan bir çalışmada da lise öğrencilerinin serbest zaman etkinliklerinin türünün öğrencilerin ilişki ihtiyaçlarıyla birlikte saldırganlık düzeylerini etkilediği ortaya konmuştur (Şahin ve Korkut Owen, 2009).

Türkiye'de lise öğrencilerinin zaman kullanımı hakkında çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bunların en kapsamlıları arasında Türkiye Ergen Profili Araştırması (TEPA) yer almaktadır. TEPA 2008 kapsamında Türkiye'deki ergen nüfusu temsilen 13-18 yaş arası 5.765 ergenle yapılan anket çalışmasında katılımcılara beşli Likert ölçeğinde sekiz farklı etkinliği yapma sıklıkları sorulmuştur (Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010). Sonuçlarda en sık yapılan ilk dört aktivite sırasıyla müzik dinleme (4,22), spor yapma (3,22), kitap okuma (3,12) ile gazete okumadır (2,88). En az sıklıkla yapılan ilk dört aktivite ise el işi (dikiş, nakış, dantel, marangozluk, tamirat vb.) yapma (1,59), tiyatroya gitme (1,78), sinemaya gitme (2,26) ile kafe, çay bahçesi vb. yerlere gitmedir (2,73). TEPA 2013 kapsamında Türkiye'deki ergen nüfusu temsilen 12-18 yaş arası 6.747 ergenle yapılan anket çalışmasında katılımcılara beşli Likert ölçeğinde benzer sekiz etkinliği yapma sıklıkları sorulmuştur (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı [ASPB], 2014). Sonuçlarda en sık yapılan ilk dört etkinlik sırasıyla müzik dinleme (4,07), spor yapma (2,76), kafe, çay bahçesi vb. yerlere gitme (2,37) ile sinemaya gitmektir (2,18). En az sıklıkla yapılan ilk dört etkinlik ise el işi (marangozluk, tamirat, dikiş, nakış vb.) (1,11), tiyatroya gitme (1,67), internet kafe, *PlayStation* kafeye gitme (1,92) ile gazete okumadır (1,98). Farklı aktivite türleri kullanılmasına karşın her iki araştırmada da en sık yapılan ilk iki aktivite müzik dinlemek ve spor yapmak olarak bulunmuştur.

Sosyodemografik özelliklerin aktivite tür ve düzeyleriyle ilişkili olduğunu gösteren çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Lise öğrencileriyle yapılan çalışmalarda erkeklerin kızlardan daha fazla internet kullandıkları (Kelleci vd. 2009), bilgisayar oyunu oynadıkları (Kert ve Kuzu, 2006), televizyon izledikleri (Ercan, 2001), spor yaptıkları ve çay bahçesi, kafe, İnternet kafe, *PlayStation* kafe vb. yerlerde zaman geçirdikleri (ASPB, 2014), diğer yandan kızların erkeklerden daha çok ders çalıştığı (Batyra, 2017), kitap okuduğu (Can vd. 2010) ve müzik dinlediği (ASPB, 2014) saptanmıştır.

Sosyoekonomik düzeye bakıldığında ise müzik dinlemede sosyoekonomik düzeyin bir fark oluşturmadığı, düşük sosyoekonomik düzeydeki ergenlerin daha çok televizyon izledikleri ve yüksek sosyoekonomik düzeydeki ergenlerin ise daha çok spor yapma, internet kullanma ve kafelere gitme etkinliklerine katıldıkları saptanmıştır (ASPB, 2014). Ailenin gelir düzeyinin çocuk ve ergenlerin ödevle ayırdıkları zamanla (Aral ve Aktaş, 1997; Daw, 2012) ve kitap okuma sıklığıyla (Can vd. 2010) çok ilişkili olmadığı, düşük sosyoekonomik düzeydeki lise öğrencilerinin daha az dijital oyun oynadıkları (Taylan vd. 2018) tespit edilmiştir.

Öğrencilerin okul dışı aktiviteleri ile akademik başarılarının incelendiği çalışmalarda çeşitli sonuçlar ortaya konmuştur. Evde ders çalışma süresinin özellikle düşük sosyoekonomik düzeydeki öğrencilerin okul başarısı için olumlu etki yaptığı (Batyra, 2017), kullanım amacına bağlı olmakla birlikte yüksek internet kullanım sürelerinin (Derin ve Bilge, 2016; Yavuz, 2018) ve dijital oyun oynama sürelerinin (Taylan vd. 2018) başarı ile ilişkisinin ters orantılı bir seyir izlediği saptanmıştır. İnternet kullanma ve bilgisayarda oyun oynamanın yanı sıra spor yapma ve ders dışı kitap okumanın da matematik başarısı ile ters orantılı bir ilişkisi olduğu bulunmuştur (Akyüz, 2013). Buna karşın hem egzersiz ve spor aktivitelerinin hem de kitap okumanın çocuk ve ergenlerin nörobilişsel gelişimlerinde ve akademik başarılarında olumlu etkiye sahip olduğunu gösteren çok sayıda araştırma mevcuttur (Özdoğru ve Kaya Yertutanol, 2018; Şen ve Akpınar, 2016). Sanat aktivitelerinin akademik başarıyla ilişkisine bakıldığında da müzik eğitimi alan lise öğrencilerinin, müzik eğitimi almayanlara göre derslerinde çok daha başarılı oldukları gözlemlenmiştir (Şendurur ve Akgöl Barış, 2002).

Çocuk ve ergenlerin zaman kullanımlarında haftanın günlük planlaması da önemli bir etkidir. Öğrencilerin hafta içi zamanları okul saatleri tarafından şekillendirildiği için hafta sonu zamanları okul etkisinden daha bağımsız bir gelişim bağlamı sunmaktadır. Yapılan araştırmalarda okul öncesi ve ilkökul öğrencilerinin hafta içine kıyasla hafta sonu daha çok televizyon izledikleri ve bilgisayar oyunu oynadıkları görülmüştür (Akçay ve Özcebe, 2012; Aral ve Aktaş, 1997). Benzer biçimde lise son sınıf öğrencilerinin de hafta içi okul dışı zamanlarını daha çok televizyon izleme ve dinlenme ile hafta sonlarını ise müzik dinleme ve gezme ile geçirdikleri saptanmıştır (Afyon ve Karapınar, 2014).

Serbest zaman aktivitelerinin kümeleme analiziyle incelendiği çalışmalarda farklı aktivite profillerine sahip bireylerden oluşan gruplar tespit edilmiştir. Grupların ortaya çıkmasında aktivite katılım seviyesi çoğunlukla önemli bir boyut teşkil ederken (Kaymak vd. 2019) diğer bireysel ve sosyal özelliklerin de etkili olduğu görülmüştür. Boş zaman etkinliği olarak fotoğrafçıların incelendiği bir çalışmada katılım ve tatmin düzeyleri açısından ayrılan gruplar medeni durum ve gelir seviyesine göre de farklılaşmaktadır (Akyıldız Munusturlar ve Munusturlar, 2016). Üniversite öğrencilerinin rekreasyon faaliyetlerine katılımında kişilik tipi ve ekonomik durumlarının etkili olduğu ve faaliyetin etkisi

ile davranışsal niyet açısından öğrencilerin farklı kümelerle ayrıştıkları görülmüştür (Sarıbaş, 2012). Okul dışı zaman aktivitelerinin kümeleme analiziyle incelendiği çalışmalarda farklı aktivite profillerine sahip lise öğrencilerinin aktivite tutum, niyet ve memnuniyetleri açısından (Spiridon, 2011) ve demografik özellik ve akademik başarı (Nelson ve Gastic, 2009) yönünden farklılaştığı görülmüştür. Bu çalışmada da İstanbul'da yer alan bir okul örneği üzerinden lise öğrencilerinin hafta içi ve hafta sonu okul dışı zaman aktiviteleri hem tanımlayıcı analizler hem de kümeleme analizi yoluyla incelenmiş ve farklı sosyo-demografik özelliklerle ilişkileri araştırılmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada tarama modeli ve kesitsel desene sahip bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan değişken merkezli bir araştırma yöntemi yaklaşımının yanı sıra birey merkezli bir yaklaşım da benimsenmiştir. Değişken merkezli yaklaşımda, evrendeki değişkenler arasındaki ilişkiler varyans analizi ve regresyon gibi analiz teknikleriyle incelenirken, birey merkezli yaklaşımda ise seçili değişkenler üzerinden beliren alt evren dinamikleri örtük profil analizi ve kümeleme analizi gibi tekniklerle incelenmektedir (Howard ve Hoffman, 2018).

Çalışma grubu

Uygun örneklem tekniğiyle seçilen çalışma grubunu İstanbul'un Avrupa yakasında bir merkez ilçede yer alan bir devlet okulunda öğrenim gören 180 Anadolu Lisesi öğrencisi oluşturmaktadır. Lise 2. ve 3. sınıf öğrencilerinden oluşan örneklemin %66'sı ikinci sınıf öğrencisidir. *Tablo 1*'de gösterildiği gibi cinsiyet açısından dengeli dağılan grubun yaş aralığı 15 ila 18 ve yaş ortalaması 16,16'dır ($SS=0,74$).

Tablo 1. Çalışma grubunun sınıf ve cinsiyete göre frekans ve yüzde dağılımları

Sınıf	Kız		Erkek		Toplam N
	n	%	n	%	
Lise 2	60	50,85	58	49,15	118
Lise 3	33	53,23	29	46,77	62
Toplam	93	51,67	87	48,33	180

Veri toplama tekniği ve aracı

Araştırmaya katılan öğrencilere farklı çalışmalar kapsamında bir dizi ölçüm aracı uygulanmıştır. Bu çalışma kapsamında araştırmacı tarafından hazırlanan

sosyodemografik bilgi formu ile zaman kullanım anketi kullanılmıştır. Sosyodemografik bilgi formunda öğrencilere kendilerinin yaş, cinsiyet, sınıf, başarı durumu ve aile gelir durumu sorulmuştur. Öğrenciler başarı durumlarını 100 üzerinden genel başarı not ortalama puanı olarak bildirirken ailelerinin aylık gelir durumlarını düşükten yükseğe doğru 'altılı bir ölçek' üzerinden değerlendirmişlerdir.

Zaman kullanım anketinde öğrencilere formda belirtilen aktivitelerde ne kadar zaman harcadıkları sorulmuştur. Okul dışı zaman kullanımını ölçebilmek için okulların açık olduğu bir zaman dilimindeki tipik bir haftayı düşünerek cevap vermeleri istenmiştir. Öğrencilere sekiz farklı aktivite ile açık uçlu bir "diğer" aktivite seçeneği verilerek her biri için hafta içi ve hafta sonu ayrı ayrı toplamda ne kadar saat zaman harcadıklarını belirtmeleri istenmiştir. Öğrencilere verilen dokuz aktivite sırasıyla aşağıda belirtilmekte olup anket formu da ekte sunulmuştur.

1. İnternet veya sosyal medya kullanmak
2. Çevrim dışı (offline) bilgisayar veya video oyunu oynamak
3. Ders çalışmak, test çözmek, ödev veya etüt yapmak
4. Televizyon izlemek, radyo dinlemek
5. Kitap, dergi, gazete vb. okumak, yazı yazmak
6. Müzik, resim vb. sanatsal faaliyetler yapmak
7. Spor yapmak veya fiziksel oyun oynamak
8. Aile ve arkadaşlarla zaman geçirmek, gezmek
9. Diğer:

İşlem

Anketler, çalışmaya gönüllü olarak katılan öğrencilere kâğıt-kalem şeklinde uygulanmıştır. Öğrenciler formlara kendi sınıflarında araştırmacıların koordinasyonunda öğretmenleri nezaretinde yanıt vermiştir. Tüm çalışmaların etik kurul izinleri araştırmacıların bağlı bulunduğu yükseköğretim kurumundan ve uygulama izinleri ilgili Milli Eğitim birimlerinden temin edilmiştir. Çalışma, T.C. İstanbul Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü 23.03.2015 tarihli 59090411/44/3117255 ve Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu 03.08.2015 tarihli B.08.6.YÖK.2.ÜS.0.05.0.06/2015/164 sayılı izinleri alınarak gerçekleştirilmiştir.

Verilerin analizi

Kâğıt formlardaki bilgiler birbirinden bağımsız iki farklı görevli tarafından çift giriş yöntemiyle bilgisayara aktarılmıştır. Sonrasında *Excel 2010* ve *SPSS 24* programlarında veri düzenleme ve analiz teknikleriyle hatalı girişler ve cevaplar tespit edilip düzeltilmiştir. Tüm aktivite sorularına aynı cevapları veren dört katılımcının verisi analiz dışı bırakılmıştır. Boş bırakılan aktivite süreleri sıfır olarak yeniden kodlanmıştır. Zaman kullanım anketinde her bir aktivite için girilen 25 saat üzeri değerler 25 saat olarak yeniden kodlanmıştır. Tüm dokuz aktivitede harcanan toplam süre de hafta içi azami 25 saat ve hafta sonu azami 25 saat olarak sınırlandırılıp aşan zaman kullanım bildirimleri için aktivite süreleri oranlanmıştır (Kamiloğlu ve Yurttaş, 2014).

Hafta içi ve hafta sonu değerleri toplanarak her aktivite için ayrıca haftalık toplam zaman da hesaplanmıştır. Dokuz aktivitenin hafta içi, hafta sonu ve tüm hafta toplam değerleri tanımlayıcı ve çok değişkenli istatistik analizleriyle çözümlenmiştir. Yirmi yedi aktivite değişkeninin dağılımları *Kolmogorov-Smirnov* testleri sonucunda normal dağılım özelliği göstermediği için tek değişkenli analizlerde parametrik olmayan testler kullanılmış ve çok değişkenli analizlerde karekök veri dönüşüm işlemi yapılmıştır (Demir vd. 2016).

Çalışmanın Bulguları

Tüm katılımcıların (N=176) dokuz aktivitede hafta içi, hafta sonu ve tüm hafta ne kadar zaman harcadıkları tanımlayıcı istatistik değerleriyle incelenmiştir. Ortalama zaman kullanım değerlerine göre tüm hafta toplam zaman içerisinde en yüksek ortalamaya sahip aktiviteler sırasıyla (1) internet veya sosyal medya kullanmak, (2) ders çalışmak, (3) televizyon izlemek, (4) aile ve arkadaşlarla zaman geçirmek, (5) kitap okumak, (6) spor yapmak, (7) sanatsal faaliyet yapmak, (8) bilgisayar oyunu oynamak ve (9) diğer aktiviteler yapmak şeklinde gözlenmiştir.

*Tablo 2'*de sunulan hafta içi ve hafta sonu değerleri incelendiğinde dokuz aktiviteden beşinde hafta içi ve hafta sonu ayrılan zaman açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. *Wilcoxon* İşaretli Sıralar testine göre bilgisayar oyunu oynamak ($z=-4,65$; $p<,001$) ile aile ve arkadaşlarla zaman geçirmek ($z=-6,69$; $p<,001$) hafta içinden hafta sonuna anlamlı bir artış gösterirken; ders çalışmak ($z=-1,89$; $p<,05$), kitap okumak ($z=-2,50$; $p<,01$) ve spor yapmak ($z=-5,00$; $p<,001$) azalış göstermiştir.

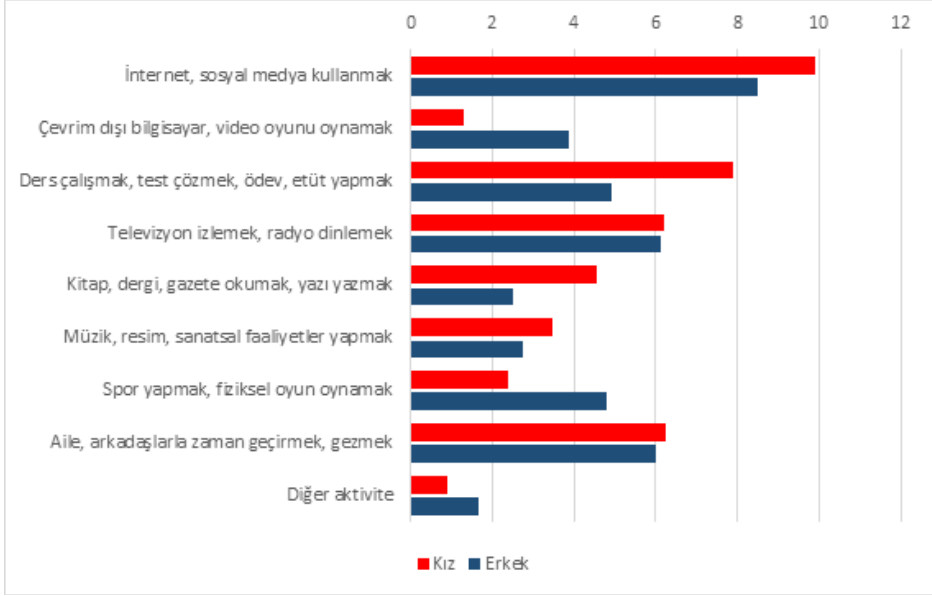
Tablo 2. Lise öğrencilerinin hafta içi, hafta sonu ve toplamda okul dışı zaman aktivitelerine ayırdıkları saatler

Aktivite	Hafta içi toplam saat		Hafta sonu toplam saat		Tüm hafta toplam saat	
	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS
İnternet veya sosyal medya kullanmak	4,60	3,68	4,62	3,54	9,22	6,71
Çevrim dışı (offline) bilgisayar veya video oyunu oynamak	1,05	1,68	1,50	2,13	2,55	3,50
Ders çalışmak, test çözmek, ödev veya etüt yapmak	3,44	2,90	3,01	2,36	6,45	4,72
Televizyon izlemek, radyo dinlemek	3,20	2,85	2,97	2,49	6,16	4,92
Kitap, dergi, gazete vb. okumak, yazı yazmak	1,91	2,10	1,66	1,77	3,56	3,68
Müzik, resim vb. sanatsal faaliyetler yapmak	1,51	2,07	1,61	2,15	3,11	3,96
Spor yapmak veya fiziksel oyun oynamak	2,09	1,96	1,47	1,60	3,56	3,24
Aile ve arkadaşlarla zaman geçirmek, gezmek	2,49	2,45	3,63	2,71	6,11	4,44
Diğer	0,67	2,08	0,61	2,13	1,28	4,09

Aktivite süreleri cinsiyet farkı açısından *Mann Whitney U* testi ile incelendiğinde ise dokuz aktivitenin altısında istatistiksel olarak anlamlı seviyede cinsiyet farkı gözlenmiştir. İnternet veya sosyal medya kullanmaya hafta içi ayrılan zamanda ($SO_K=95,76$; $SO_E=80,72$; $U=3206,50$; $p<,05$); bilgisayar oyunu oynamaya hafta içi ($SO_K=75,30$; $SO_E=102,63$; $U=2666,50$; $p<,001$), hafta sonu ($SO_K=70,49$; $SO_E=107,78$; $U=2229,00$; $p<,001$) ve tüm hafta ($SO_K=70,00$; $SO_E=108,31$; $U=2184,00$; $p<,001$) ayrılan zamanda; ders çalışmaya hafta içi ($SO_K=105,16$; $SO_E=70,66$; $U=2351,50$; $p<,001$), hafta sonu ($SO_K=102,11$; $SO_E=73,93$; $U=2629,00$; $p<,001$) ve tüm hafta ($SO_K=105,51$; $SO_E=70,29$; $U=2319,50$; $p<,001$) ayrılan zamanda; kitap okumaya hafta içi ($SO_K=104,02$; $SO_E=71,89$; $U=2455,50$; $p<,001$), hafta sonu ($SO_K=103,68$; $SO_E=72,25$; $U=2486,50$; $p<,001$) ve tüm hafta ($SO_K=93,01$; $SO_E=83,68$; $U=2431,50$; $p<,001$) ayrılan zamanda; spor yapmaya hafta içi ($SO_K=72,98$; $SO_E=105,11$; $U=2455,50$; $p<,001$), hafta sonu ($SO_K=71,14$; $SO_E=107,09$; $U=2287,50$; $p<,001$) ve tüm hafta ($SO_K=71,10$; $SO_E=107,12$; $U=2284,50$; $p<,001$) ayrılan zamanda; diğer aktivite yapmaya hafta içi ($SO_K=83,85$; $SO_E=93,48$; $U=3444,00$; $p<,05$) ve tüm hafta ($SO_K=83,92$; $SO_E=93,40$; $U=3451,00$; $p<,05$) ayrılan zamanda cinsiyet farkı bulunmuştur. Şekil 1'de gösterildiği gibi bilgisayar oyunu oynama, spor yapma ve diğer aktivite

yapmada erkekler daha fazla zaman kullanırken; internet veya sosyal medya kullanma, ders çalışma ve kitap okuma aktivitelerinde ise kızlar daha fazla zaman kullanmaktadır.

Şekil 1. Lise öğrencilerinin cinsiyete göre okul dışı zaman aktivitelerine harcadıkları tüm hafta toplam saat aritmetik ortalamaları

Aktivite süreleri sınıf farkı açısından *Mann Whitney U* testi ile incelendiğinde dokuz aktivitenin ikisinde istatistiksel olarak anlamlı seviyede sınıf farkı gözlenmiştir. Sanatsal faaliyetler yapmaya hafta içi ($SO_2=96,30$; $SO_3=73,79$; $U=2610,00$; $p<,01$), hafta sonu ($SO_2=96,35$; $SO_3=73,70$; $U=2604,50$; $p<,01$) ve tüm hafta ($SO_2=97,06$; $SO_3=72,37$; $U=2523,50$; $p<,01$) ayrılan zamanda ve spor yapmaya hafta içi ($SO_2=95,47$; $SO_3=75,35$; $U=2705,50$; $p<,05$) ve tüm hafta ($SO_2=94,53$; $SO_3=77,13$; $U=2814,00$; $p<,05$) ayrılan zamanda sınıf farkı bulunmuştur. Hem sanatsal faaliyetler hem de spor yapmada Lise 2 öğrencileri Lise 3 öğrencilerine kıyasla daha fazla zaman kullanmaktadır.

Aktivite sürelerinin öğrencilerin başarı durumları ile arasındaki ilişki *Spearman* korelasyon analizi ile incelendiğine dokuz aktivitenin üçünün istatistiksel olarak anlamlı seviyede başarıyla ilişkili olduğu gözlenmiştir. Ders çalışmaya hafta içi ($n=154$; $r_s=0,393$; $p<,0,001$), hafta sonu ($n=154$; $r_s=0,336$; $p<,0,001$) ve tüm hafta ($n=154$; $r_s=0,392$; $p<,0,001$) ayrılan zaman; kitap okumaya hafta içi ($n=154$; $r_s=0,182$; $p<,0,05$), hafta sonu ($n=154$; $r_s=0,210$; $p<,0,01$) ve tüm hafta ($n=154$; $r_s=0,190$; $p<,0,05$) ayrılan zaman ve spor yapmaya hafta sonu ($n=154$; $r_s=-0,168$; $p<,0,05$) ve tüm hafta ($n=154$; $r_s=-0,164$; $p<,0,05$) ayrılan zaman, başarı seviyesi ile ilişkili bulunmuştur. Ders çalışma ve kitap okumaya ayrılan süre arttıkça başarı puanları artarken, spor yapmaya ayrılan süre arttıkça başarı puanları düşmektedir.

Aktivite sürelerinin öğrencilerin ailelerinin gelir durumları ile arasındaki ilişki *Spearman* korelasyon analizi ile incelendiğine dokuz aktivitenin ikisinin istatistiksel olarak anlamlı seviyede gelir durumu ile ilişkili olduğu gözlenmiştir. Kitap okumaya hafta içi ($n=161$; $r_s=-0,267$; $p<0,01$), hafta sonu ($n=161$; $r_s=-0,357$; $p<0,001$) ve tüm hafta ($n=161$; $r_s=-0,313$; $p<0,001$) ayrılan zaman ve diğer aktiviteye hafta içi ($n=161$; $r_s=0,195$; $p<0,05$), hafta sonu ($n=161$; $r_s=0,189$; $p<0,05$) ve tüm hafta ($n=161$; $r_s=0,192$; $p<0,05$) ayrılan zaman ailenin gelir seviyesi ile ilişkili bulunmuştur. Diğer aktiviteye ayrılan süre arttıkça gelir seviyesi artarken kitap okumaya ayrılan süre arttıkça gelir seviyesi düşmektedir. Diğer aktiviteye verilen açık uçlu cevaplar incelendiğinde öğrencilerin genelde yemek yemek ve uyumak gibi kişisel bakım aktivitelerini raporladıkları görülmüştür.

Tanımlayıcı istatistiklere ek olarak çok değişkenli istatistik çözümleme tekniklerinden kümeleme analizi yoluyla benzer aktivite profillerine sahip öğrenci grupları tespit edilmiştir. Zaman kullanım değişkenleri *Ward* tekniği kullanılarak hiyerarşik kümeleme analizine tabi tutulmuştur. Ağaç grafikleri ve küme üye sayıları incelendiğinde öğrencilerin hafta içi, hafta sonu ve tüm haftada üçer küme halinde ayrıştıkları gözlenmektedir. *Tablo 3*'te gösterildiği gibi öğrencilerin hafta içi, hafta sonu ve tüm haftada dokuz aktiviteye ayırdıkları zaman kümelere göre fark göstermektedir.

Aktivitelere ayrılan hafta içi zaman ortalamaları üç küme arasında *ANOVA* testi ile karşılaştırıldığında ders çalışmak hariç diğer sekiz aktivitede istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Tüm aktivitelerin hafta sonu zaman ortalamalarında üç küme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Tüm hafta zaman ortalamaları üç küme arasında karşılaştırıldığında ise televizyon izlemek ile aile ve arkadaşlarla gezmek hariç diğer yedi aktivitede istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur.

Okul dışı zaman kullanımını açısından ortaya çıkan üç kümedeki öğrenciler sosyodemografik değişkenler açısından karşılaştırılmıştır. *Tablo 4*'te sunulduğu gibi hafta içi, hafta sonu ve tüm hafta küme gruplarındaki öğrenciler, cinsiyet, sınıf ve akademik başarı açısından farklılık göstermektedir.

Tablo 3. Hafta içi, hafta sonu ve tüm haftada dokuz aktiviteye ayrılan sürenin kümelerine göre aritmetik ortalamaları

	Hafta içi			Hafta sonu			Tüm hafta		
	K1	K2	K3	K1	K2	K3	K1	K2	K3
n	55	65	56	57	62	57	35	72	69
%	%31	%37	%32	%33	%35	%33	%20	%41	%39
İnternet veya sosyal medya kullanmak	5,19	4,97	3,56	4,42	2,65	6,95	10,51	7,07	10,78
Çevrim dışı (offline) bilgisayar veya video oyunu oynamak	2,84	0,15	0,32	3,40	0,48	0,70	4,06	3,81	0,45
Ders çalışmak, test çözmek, ödev veya etüt yapmak	3,81	3,29	3,25	2,26	2,56	4,24	3,14	7,12	7,42
Televizyon izlemek, radyo dinlemek	2,28	3,90	3,27	2,45	3,66	2,70	4,96	6,85	6,04
Kitap, dergi, gazete vb. okumak, yazı yazmak	2,12	2,46	1,03	1,09	2,19	1,64	0,81	4,66	3,81
Müzik, resim vb. sanatsal faaliyetler yapmak	1,22	2,51	0,62	1,01	2,42	1,30	0,65	4,57	2,83
Spor yapmak veya fiziksel oyun oynamak	2,23	1,36	2,79	2,01	1,90	0,44	3,35	5,16	1,98
Aile ve arkadaşlarla zaman geçirmek, gezmek	2,69	3,35	1,27	3,05	3,60	4,21	7,53	5,69	5,83
Diğer	0,13	1,51	0,20	0,40	1,29	0,06	0,03	0,32	2,90

Tablo 4. Hafta içi, hafta sonu ve tüm haftada aktivite profil kümelerinin sosyodemografik değişkenlere göre dağılımı

		Hafta içi			Hafta sonu			Tüm hafta		
		K1	K2	K3	K1	K2	K3	K1	K2	K3
Cinsiyet										
Kız	n	22	44	25	12	36	43	9	36	46
Erkek	n	33	21	31	45	26	14	26	36	23
Sınıf										
Lise 2	n	33	44	38	35	42	38	18	55	42
Lise 3	n	22	21	18	22	20	19	17	17	27
Akademik başarı	\bar{X}	70,64	71,58	69,03	68,30	70,52	72,74	66,50	71,16	71,87
Aile gelir	\bar{X}	3,86	4,05	4,25	4,23	4,04	3,90	4,43	3,94	3,97

Cinsiyet değişkeni *Ki Kare* testi ile incelendiğinde, hafta içi ($\chi^2=10,789$; $SD=2$; $p<,01$), hafta sonu ($\chi^2=35,309$; $SD=2$; $p<,001$) ve tüm hafta ($\chi^2=15,738$; $SD=2$; $p<,001$) zaman dilimlerinde üç küme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. Sınıf değişkeni ise hafta içi ($\chi^2=1,008$; $SD=2$; $p>,05$) ve hafta sonu ($\chi^2=0,592$; $SD=2$; $p>,05$) zamanlarda üç küme arasında fark göstermezken tüm haftada anlamlı bir fark göstermiştir ($\chi^2=7,481$; $SD=2$; $p<,05$). Akademik başarı değişkeninin üç küme grubundaki ortalamaları tek yönlü *ANOVA* testi ile karşılaştırıldığında, hafta içi ($F=1,196$; $SD=2, 153$; $p>,05$) zaman diliminde istatistiksel olarak anlamlı fark görülmezken, hafta sonu ($F=3,598$; $SD=2, 153$; $p<,05$) ve tüm hafta ($F=4,749$; $SD=2, 153$; $p<,01$) zaman dilimlerinde anlamlı bir fark görülmüştür. Aile gelir durumu değişkeninin üç küme grubundaki ortalamaları karşılaştırıldığında, hem hafta içi ($F=1,634$; $SD=2, 160$; $p>,05$) hem hafta sonu ($F=1,177$; $SD=2, 160$; $p>,05$) hem de tüm hafta ($F=2,705$; $SD=2, 160$; $p>,05$) zaman dilimlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır.

Tartışma

Bulgular lise öğrencilerinin okul dışı zaman kullanımları ve aktivite profilleri hakkında çeşitli bilgiler sunmaktadır. Öğrencilerin tüm hafta boyunca en çok zaman ayırdıkları ilk üç aktivite internet veya sosyal medya kullanmak, ders çalışmak ve televizyon izlemektir. İnternet ve sosyal medya kullanımı ile tele-

vizyon izlemek gibi teknoloji temelli aktiviteler lise öğrencilerinin hem hafta içi hem de hafta sonu etkinlikleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Birçok araştırmada lise öğrencilerinin internet ve televizyonu başlıca okul dışı zaman aktivitesi olarak kullandıkları saptanmıştır (Ercan, 2001; Kelleci vd. 2009; Yavuz, 2018). Lise öğrencilerinin *Facebook* kullanımının incelendiği bir çalışmada öğrencilerin günde iki ya da daha fazla kez bu siteyi ziyaret ettikleri ve her ziyarette birer saat harcadıkları görülmüştür (Kamiloğlu ve Yurttaş, 2014). Başka bir çalışmada ise lise öğrencilerinin sosyal medya kullanım sıklıklarının kullanılan sosyal ağ ve eğitim amaçlı kullanımlarıyla ilişkili olduğu görülmüştür (Kesici, 2019).

Aktivitelere ayrılan zaman çoğu aktivitede hafta içinden hafta sonuna fark göstermektedir. Öğrenciler hafta sonu daha fazla bilgisayar oyunu oynarken ve aile ve arkadaşlarıyla zaman geçirirken, ders çalışmaya, kitap okumaya ve spor yapmaya hafta sonu daha az zaman ayırmaktadır. Ayrıca öğrencilerin aktivite profillerinin oluşumunda çoğu aktivite süresi etkili olurken hafta içi ders çalışmak, tüm haftada ise televizyon izlemek ile aile ve arkadaşlarla zaman geçirmek büyük bir etkiye sahip olmamıştır. Bu bulgular diğer araştırmalarda da görülen okul dışı zaman kullanımının hafta içi ve hafta sonunda farklı olduğuna ve okulun, zamanı şekillendirici bir etkiye sahip olduğuna destek vermektedir (Afyon ve Karapınar, 2014).

Lise öğrencilerinin zaman kullanımında cinsiyetin önemli bir yeri vardır. Bu çalışmada erkek öğrenciler bilgisayar oyunu oynama, spor yapma ve diğer aktiviteler için kızlara göre daha fazla zaman harcarken, kız öğrenciler internet veya sosyal medya kullanma, ders çalışma ve kitap okuma aktivitelerinde erkeklere göre daha fazla zaman harcamaktadır. Cinsiyet ayrıca aktivite profil gruplarının farklılaşmasında da etkili bir değişken olmuştur. Öğrencilerin gerek zaman kullanımlarında gerekse sosyoduyusal gelişimlerinde cinsiyetin önemli bir fark oluşturduğu sayısız çalışmada ortaya konmuştur (Aslan ve Arslan Cansever, 2012; Esen ve Siyez, 2011). Cinsiyetler arası farkın yönü ise araştırmalarda kullanılan örneklem, kavram ve ölçüm araçlarına bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, lise öğrencileri arasında genel internet kullanımında erkekler kızlardan daha yüksek puanlar alırken (Kelleci vd. 2009) sosyal medya meşguliyetinde kızlar daha yüksek puanlar almıştır (Deniz ve Gürültü, 2018). Çalışmada lise ikinci sınıf öğrencilerinin üçüncü sınıf öğrencilerine kıyasla sanatsal faaliyet ve spor yapmaya daha fazla zaman ayırdıkları saptanmıştır. Bu bulgu, alanyazında görülen üniversite giriş sınavlarının lise öğrencilerinin öğrenimlerine ve zaman kullanımlarına son sınıflara doğru daha çok etki ettiği yönündeki bulgularla örtüşmektedir (Kelecioğlu, 2002). Bu çalışmada sınıf seviyesinin aktivite profil grupları arasında farklılaşması da gelişimsel dönemin ve sınav baskısının öğrencilerin zaman kullanımlarında etkili olduğunu göstermektedir.

Çalışmada ayrıca ders çalışma ve kitap okumaya ayrılan sürenin arttıkça akademik başarı puanlarının arttığı, fakat spor yapmaya ayrılan sürenin art-

tıkça başarı puanlarının düştüğü gözlenmiştir. Ders çalışma ve kitap okumanın başarıya olumlu etkisi birçok araştırmada ortaya konarken (Batyra, 2017) sporun başarı üzerinde olumlu olduğu kadar olumsuz etkiye de sahip olabileceğini belirten araştırmalar bulunmaktadır (Akyüz, 2013). Bu çalışmada akademik başarı seviyesinin aktivite profil grupları arasında farklılık göstermesi de okul dışı zaman kullanımının hem sebep hem de sonuç olarak başarıyla yakından ilişkili olduğunu doğrulamaktadır.

Bu çalışmada öğrencilerin diğer aktivitelere ayırdıkları süre arttıkça aile gelir seviyeleri artarken kitap okumaya ayırdıkları süre arttıkça gelir seviyesi düşmektedir. Ekonomik durumun kişilerin aktivite tercih ve katılımlarında etkili olabildiği çeşitli araştırmalarda ortaya konmuştur (Akyıldız Munusturlar ve Munusturlar, 2016; Sarıbaş, 2012). Diğer yandan bu çalışmada aile gelir durumu aktivite profil grupları arasında fark göstermemiştir. Bu durum da çalışmanın kısıtlı örnekleminin daha benzer bir sosyoekonomik özelliğe sahip olabileceğini düşündürmektedir.

Sonuç

Genel olarak bu çalışma lise öğrencilerinin okul dışı zamanlarında farklı aktivitelerin hafta içi ve hafta sonu zaman dilimlerinde ağırlık kazandığını göstermektedir. İnternet ve sosyal medya kullanımı gibi teknoloji temelli aktiviteler lise öğrencilerinin hem hafta içi hem de hafta sonu etkinlikleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Benzer zaman kullanım profiline sahip öğrenci grupları da birbirlerinden demografik, akademik ve ekonomik açıdan ayrılmaktadır. Bu bulgular ergenlerin öğrenme ve gelişiminde önemli bir yer tutan okul dışı zaman bağlamlarının tüm paydaşlar tarafından daha yakından ve derinlikli incelenmesinin ve değerlendirilmesinin gerekliliğine işaret etmektedir. Araştırmacı ve uygulamacılar okul dışı zaman kullanımına etki eden nedenler, aktivitelerin öğrencilere etkisi ve gelişime uygun ve destekleyici aktivite ve programların geliştirilmesi konusunda çalışmalar yürütebilir. Ebeveyn, öğretmen ve psikolojik danışmanlar aktivite tercih, katılım ve profillerini öğrencileri daha iyi tanıma ve onlara yardım etme amacıyla kullanabilir.

Kaynakça

Aaltonen, S., Latvala, A., Rose, R. J., Kujala, U., Kaprio, J. ve Silventoinen, K. (2016). Leisure-time physical activity and academic performance: Cross-lagged associations from adolescence to young adulthood. *Scientific Reports*, 6, 39215. doi:10.1038/srep39215.

Afyon, Y. A. ve Karapınar, M. (2014). Lise son sınıf öğrencilerinin serbest zaman faaliyetlerine katılım biçimlerinin değerlendirilmesi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33, 147-163.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2010). *Türkiye’de ergen profili 2008*.

- Ankara: Yazar. http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293ea2369dc32358ee2b25/turkiyede_ergen_profil_i_2008.pdf.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB). (2014). *Türkiye ergen profili araştırması 2013*. Ankara: Yazar. http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/5550ae00369dc51954e43500/tepa2013_teksf.pdf.
- Akçay, D. ve Özcebe, H. (2012). Okul öncesi eğitim alan çocukların ve ailelerinin bilgisayar oyunu oynama alışkanlıklarının değerlendirilmesi. *Çocuk Dergisi*, 12(2), 66-71. doi:10.5222/j.child.2012.066.
- Akyıldız Munusturlar, M. ve Munusturlar, S. (2016). Ciddi bir boş zaman etkinliği olarak fotoğrafçılık: Fotoğrafçıların kümeleme analizi ile sınıflandırılması. *İstanbul Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 6(2), 12-24.
- Akyüz, G. (2013). Öğrencilerin okul dışı etkinliklere ayırdıkları süreler ve matematik başarısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 112-130.
- Aral, N. ve Aktaş, Y. (1997). Çocukların televizyon ve diğer etkinliklere harcadıkları sürenin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 99-105.
- Aslan, N. ve Arslan Cansever, B. (2012). Ergenlerin boş zaman değerlendirme algısı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 23-35.
- Athanasiou, K., Melegkovits, E., Andrie, E. K., Magoulas, C., Tzavara, C. K., Richardson, C., Greydanus, D., Tsolia, M. ve Tsitsika, A. K. (2018). Cross-national aspects of cyberbullying victimization among 14-17-year-old adolescents across seven European countries. *BMC Public Health*, 18(1). doi:10.1186/s12889-018-5682-4.
- Aytaç, Ö. (2002). Boş zaman üzerine kuramsal yaklaşımlar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 231-260.
- Batya, A. (2017). *Türkiye’de cinsiyete dayalı başarı farkı: Uluslararası öğrenci değerlendirme programı (PISA) bulguları 2015*. İstanbul: Eğitim Reformu Girişim. https://aydindoganvakfi.org.tr/static/media/images/files/PISA_TR.pdf.
- Bevan, B. (2017). Out-of-school time. K. Peppler (ed.), *The SAGE encyclopedia of out-of-school learning* (562-564). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications Ltd. doi: 10.4135/9781483385198.n217.
- Can, R., Türkyılmaz, M. ve Karadeniz, A. (2010). Ergenlik dönemi öğrencilerinin okuma alışkanlıkları. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 1-21.
- Daw, J. (2012). Parental income and the fruits of labor: Variability in homework efficacy in secondary school. *Research in Social Stratification and Mobility*, 30(3), 246-264.
- Demir, E., Saatçioğlu, Ö. ve İmrol, F. (2016). Uluslararası dergilerde yayımlanan eğitim araştırmalarının normallik varsayımları açısından incelenmesi. *Current Research in Education*, 2(3), 130-148.

- Deniz, L. ve Gürültü, E. (2018). Lise öğrencilerinin sosyal medya bağımlılıkları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(2), 355-367. doi:10.24106/kefdergi.389780.
- Derin, S. ve Bilge, F. (2016). Ergenlerde internet bağımlılığı ve öznel iyi oluş düzeyi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 6(46), 35-51.
- Elkind, D. (2006). *The hurried child: Growing up too fast too soon* (25th anniversary ed.). Cambridge, MA: Da Capo Press.
- Ercan, O. (2001). İstanbul lise gençlerinde riskli davranışların sıklığı ve cinsiyete göre dağılımı. *Türk Pediatri Arşivi*, 36(4), 200-211.
- Esen, E. ve Siyez, D. M. (2011). Ergenlerde internet bağımlılığını yordayan psiko-sosyal değişkenlerin incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36), 127-138.
- Howard, M. C. ve Hoffman, M. E. (2018). Variable-centered, person-centered, and person-specific approaches: Where theory meets the method. *Organizational Research Methods*, 21(4), 846-876. doi:10.1177/1094428117744021.
- Kamiloğlu, F. ve Yurttaş, Ö. U. (2014). Sosyal medyanın bilgi edinme ve kişisel gelişim sürecine katkısı ve lise öğrencileri üzerine bir alan çalışması. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 21, 129-150.
- Karaküçük, S. (2008). *Rekreasyon: Boş zamanları değerlendirme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kaymak, B., Can, F., Gök, A. ve Toluk, Ö. (2019). Yaşlılarda spor yapma alışkanlıklarının değerlendirilmesi. *Eskişehir Teknik Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi B - Teorik Bilimler*, 7(2), 204-210. doi: 10.20290/estubtdb.532806.
- Kelecioğlu, H. (2002). Ortaöğretim öğrencilerinin üniversiteye giriş sınavları ve sınavın öğrenimlerine etkisi hakkındaki görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 135-144.
- Kelleci, M., Güler, N., Sezer, H. ve Gölbaşı, Z. (2009). Lise öğrencilerinde internet kullanma süresinin cinsiyet ve psikiyatrik belirtiler ile ilişkisi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(3), 223-230.
- Kert, S. B., ve Kuzu, A. (2006). Lise öğrencilerinin bilgisayar oyunu tercihleri ve oyun oynama alışkanlıkları. H. Yaratan ve A. İşman (ed.), *Proceedings of 6th International Educational Technology Conference IETC (1097-1105)*. http://www.iet-c.net/publication_folder/ietc/ietc2006.pdf.
- Kesici, A. (2019). Lise öğrencilerinin sosyal ağları kullanma sıklığına göre sosyal ağları eğitim amaçlı kullanmaya yönelik tutumlarının incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(1), 315-343. doi: 10.19171/uefad.443155.
- Lord, H. ve Mahoney, J. L. (2007). Neighborhood crime and self-care: Risks for aggression and lower academic performance. *Developmental Psychology*, 43(6), 1321-1333. doi: 10.1037/0012-1649.43.6.1321.

- Mahoney, J. L., Larson, R. W., Eccles, J. S. ve Lord, H. (2005). Organized activities as developmental contexts for children and adolescents. J. L. Mahoney, R. W. Larson ve J. S. Eccles (eds.) *Organized activities as contexts of development* (3-22). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- National Research Council. (2000). *How people learn: Brain, mind, experience, and school* (Expanded Ed.). Washington, DC: The National Academies Press. doi: 10.17226/9853.
- Nelson, I. A. ve Gastic, B. (2009). Street ball, swim team and the sour cream machine: A cluster analysis of out of school time participation portfolios. *Journal of Youth and Adolescence*, 38(9), 1172-1186. doi: 10.1007/s10964-008-9372-x.
- Özdoğru, A. A. ve Kaya Yertutanol, F. D. (2018). Çocuk ve ergenlerin nörobilişsel gelişimlerinde aerobik egzersizin etkileri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 25, 165-174.
- Posso, A. (2016). Internet usage and educational outcomes among 15-year-old Australian students. *International Journal of Communication*, 10, 3851-3876.
- Sarıbaş, Ö. (2012). Kişilik tiplerine ve demografik özelliklere göre boş zaman değerlendirme ve rekreasyon faaliyetlerine katılımı etkileyen unsurlar: Üniversite öğrencilerine yönelik bir uygulama. *13. Ulusal Turizm Kongresi Bildiri Kitabı* (1279-1297). Akdeniz Üniversitesi.
- Spiridon, K. (2011). Psychological correlates of physical activity in children and adolescents: A cluster analytical approach. *International Journal of Sports Science*, 1(1), 9-19. doi: 10.5923/j.sports.20110101.02.
- Şahin, E. S. ve Korkut Owen, F. (2009). Psikolojik ihtiyaçları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(32), 64-74.
- Şen, M. ve Akpınar, E. (2016). Serbest zaman okumalarının sosyal bilgiler dersindeki akademik başarıyı yordamaya etkisi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 176-201.
- Şendurur, Y. ve Akgül Barış, D. (2002). Müzik eğitimi ve çocuklarda bilişsel başarı. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 165-174.
- Taylan, H. H., Topal, M. ve Ayas, T. (2018). Sakarya'daki lise öğrencilerinin dijital oyun oynama eğilimlerinin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction ve Cyberbullying*, 5(1), 53-68.
- Yavuz, O. (2018). Ergenlik döneminde internet bağımlılığının okul başarısı üzerinde etkileri. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 1056-1080. doi:10.26466/opus.426914.

Ek

Zaman Kullanım Anketi

Okul dışında kalan zamanlarınızı nasıl kullandığınızı aşağıdaki aktiviteler ve zaman dilimleri için belirtiniz lütfen. Okulların tatilde olmadığı normal bir haftada, hafta içi 5 gün ve hafta sonu 2 günde, aşağıdaki her bir aktivite için toplam ne kadar zaman harcadığınızı yazınız. Örneğin yarım saat için 0,5 saat, 15 dakika için de 0,25 saat yazabilirsiniz.

	Hafta içi toplam	Hafta sonu toplam
1. İnternet veya sosyal medya kullanmaksaatsaat
2. Çevrim dışı (offline) bilgisayar veya video oyunu oynamaksaatsaat
3. Ders çalışmak, test çözmek, ödev veya etüt yapmaksaatsaat
4. Televizyon izlemek, radyo dinlemeksaatsaat
5. Kitap, dergi, gazete vb. okumak, yazı yazmaksaatsaat
6. Müzik, resim vb. sanatsal faaliyetler yapmaksaatsaat
7. Spor yapmak veya fiziksel oyun oynamaksaatsaat
8. Aile ve arkadaşlarla zaman geçirmek, gezmeksaatsaat
9. Diğer:saatsaat

Onam bilgisi: Katılımcılar işlem öncesinde bilgilendirilmiş, onam formu imzalatılmıştır.

Etik kurul onayı: T.C. İstanbul Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü 23.03.2015 tarihli 59090411/44/3117255 ve Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu 03.08.2015 tarihli B.08.6.YÖK.2.ÜS.0.05.0.06/2015/164 sayılı izinleri mevcuttur.

Çıkar çatışması: Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansal destek: Finansal destek bulunmamaktadır.

Participant informed consent: Participants were informed before the data collection and they were asked to sign a form of consent.

Ethics committee approval: This study has been obtained from Republic of Turkey Governorship of İstanbul, İstanbul Provincial Directorate of National Education with report number 59090411/44/3117255 on 23/03/2015 and the ethics committee approval has been obtained from Üsküdar University Non-Entrepreneurial Ethics Committee with report number B.08.6.YÖK.2.ÜS.0.05.0.06/2015/164 on 03/08/2015.

Conflict of interest: There are no conflicts of interest to declare.

Financial support: No funding was received for this study.

